

Daria Janiszewska-Sieńko
Uniwersytet Zielonogórski

WYPRAWA CESARZA SEPTYMIUSZA SEWERA DO BRYTANII W LATACH 208-211 W ŚWIETLE ŹRÓDEŁ HISTORIOGRAFICZNYCH I NUMIZMATYCZNYCH

W niniejszym artykule pragnę zarysować losy wyprawy cesarza Septymiusza Sewera (*L. Septimius Severus*) do Brytanii, która miała miejsce w latach 208-211, oraz porównać świadectwo źródeł historiograficznych i numizmatycznych. Jako że tematyka jest niezmiernie obszerna, świadomie rezygnuję ze źródeł inskrypcyjnych, których interpretacja zasługuje na odrębną publikację.

Wyprawa Septymiusza Sewera do Brytanii była jego ostatnią kampanią wojenną przed śmiercią. Miała być ukoronowaniem militarnych sukcesów władcy, wśród których najważniejszymi były wojna domowa w latach 193-197 i dwie kampanie przeciw Partom (w latach 194-195 i 197-199). Wojna domowa¹ oznaczała nie tylko zmianę władzy w Cesarstwie na rzecz nowej dynastii Sewerów, ale również zapowiadała konieczność obrony osłabionych nadgranicznych garnizonów przed barbarzyńcami, którzy wdzierali się na terytorium Imperium Romanum. O ile *limes* naddunajski i nadreński został zabezpieczony przez Septymiusza Sewera², o tyle prowincja Brytania została niemal pozbawiona wojsk, gdy jej namiestnik Klodiusz Albin (*D. Clodius Albinus*) wyruszył do walki o purpurę przeciwko temu pierwszemu.

W grudniu 195 roku, gdy Septymiusz Sewer ogłosił Klodiusza Albina wrogiem publicznym i uzurpatorem, ten drugi sam zaś proklamował się w Brytanii augustem, rozpoczęły się regularne działania zbrojne³. W konsekwencji Klodiusz Albin przeniósł swe legiony z Bryta-

¹ Wydarzenia te relacjonują Cass. Dio LXXIV-LXXIV; SHA, *Severus; Pescennius Niger; Vita Clodii Albini*; Herodian II-III; spośród opracowań naukowych: J. Hasebroek, *Untersuchungen zur Geschichte des Kaisers Septimius Severus*, Heidelberg 1921, s. 16-109; G.J. Murphy, *The Reign of the Emperor L. Septimius Severus from the Evidence of the Inscriptions*, Philadelphia 1945, s. 1-20; A.R. Birley, *Septimius Severus. The African Emperor*, London 1999, s. 89-128; T. Kotula, *Septymiusz Sewerus. Cesarz z Lepcis Magna*, Wrocław 1987, s. 33-46; A. Daguet-Gagey, *Septime Sévère, Rome, l'Afrique et l'Orient*, Paris 2000, s. 181-259; D. Janiszewska, *Wojna domowa w Rzymie w latach 193-197*, Poznań 2010.

² Sewer prawdopodobnie kupił od barbarzyńców spokój nad Dunajem i Renem, aby mieć swobodę działań w czasie wojny o władzę – więcej na ten temat D. Janiszewska, *op. cit.*, s. 74.

³ SHA, *Vita Clodii Albini* 9, 1; *Severus* 10, 2; Herodian III 6, 1; A.R. Birley, *Septimius Severus...*, s. 121.

nii do Galii⁴, osłabiając tym samym północne granice. Prawdopodobnie za odpowiednią sumę otrzymał obietnicę od ludów z północnej Brytanii, że nie będą atakować granic rzymskich⁵. Były to ludy zwane w źródłach Meatami (*Maeatae*), które wiązano z Kaledończykami spoza muru Hadriana. Jednak ludy te nie dotrzymały obietnic i najeżdżały ziemie prowincji⁶. Po bitwie pod Lugdunum w lutym 197 roku Septymiusz Sewer musiał wprowadzić nową organizację w prowincjach zarządzanych przez pokonanego namiestnika. Uporządkował administrację w Brytanii, przekazując namiestnictwo pod zarząd dwóch dowódców⁷, powołanie bowiem tylko jednego silnego zarządcy mogłoby grozić kolejnym buntem przeciw władzy w Rzymie. W ciągu następnych miesięcy powstały dwie prowincje: Brytania Dolna (*Britannia Inferior*), pod zarządkiem namiestnika w randze konsularnej mającego do dyspozycji legion XX *Valeria Victrix* z obozu w Deva i VI *Victrix* z obozu w Eburacum, oraz Brytania Górna (*Britannia Superior*) pod zarządkiem senatora w randze pretora z legionem II *Augusta* z obozu w Isca Silurum⁸. Wśród namiestników o randze konsularnej byli: Wiriusz Lupus (*Virius Lupus*)⁹, Waleriusz Pudens (*C. Valerius Pudens*)¹⁰ i Alfenus Senecio (*L. Alfenus Senecio*)¹¹. Dwóch pierwszych pomagało Septymiuszowi Sewerowi w zdobywaniu władzy, a zatem zaszczyty te otrzymali w nagrodę za swe osiągnięcia w czasie wojny domowej. Wiriuszowi Lupusowi w czasie pełnienia namiestnictwa w Brytanii udało się zawrzeć pokój z Meatami w zamian za sporą daninę¹². Z kolei Alfenus Senecio przygotował wyprawę cesarza do Brytanii i prawdopodobnie służył jemu w czasie tej kampanii¹³.

Pod koniec swego panowania Septymiusz Sewer postanowił ugruntować swoją pozycję zwycięskiego wodza oraz osobiście dopilnować spraw w Brytanii i w 208 roku wyruszył wraz ze swymi legionami (około 40 tys. żołnierzy) na ekspedycję na daleką północ Cesarstwa. Tym samym rozpoczęła się głośzona w oficjalnej propagandzie *expeditio felicissima Britannica*¹⁴. Historycy informują nas o kilku powodach tej decyzji. Kasjusz Dion, niemal naoczny

⁴ Herodian III 7, 1; SHA, *Severus* 10, 1; R.A.G. Carson, *Les Campagnes de Septime Sévère en Bretagne*, 208-211, BSFN 26, 7 (1971), s. 88-89.

⁵ A.R. Birley, *The Roman Government of Britain*, Oxford 2005, s. 180.

⁶ Cass. Dio LXXV(LXXVI) 5, 4.

⁷ Herodian III 8, 2; A.R. Birley, *The Roman Government...*, s. 181; P. Salway, *A History of Roman Britain*, Oxford 1997, s. 177; J.C. Mann, *The Division of Britain in AD 197*, ZPE 119 (1997), s. 251-254.

⁸ J.C. Mann, *op. cit.*, s. 252; A.R. Birley, *The Roman Government*, s. 181; następca Sewera Karakalla przerzucił XX *Valeria Victrix* do *Britannia Superior*; na temat legionów rzymskich z Brytanii zob. L. Keppie, *Legiones II Augusta, VI Victrix, IX Hispana, XX Valeria Victrix*, [w:] *Le légions de Rome sous le Haut-Empire. Actes du Congrès de Lyon (17-19 septembre 1998)*, ed. Y. Le Bohec, Lyon 2000, s. 25-35; M. Ziółkowski, *Garnizon rzymskiej Brytanii jako przykład armii prowincjonalnej w okresie wczesnego cesarstwa (I-II w.)*, „Acta Universitatis Nicolai Copernici”, Historia XXI, 167 (1986), s. 5-31; M. Idziak, *Legion XX Valeria Victrix w Brytanii*, Zabrze 2009.

⁹ PIR¹ V, nr 479, s. 446-447; A.R. Birley, *The Roman Government...*, s. 184-185.

¹⁰ A.R. Birley, *The Roman Government...*, s. 186-188.

¹¹ *Idem*, *Septimius Severus...*, s. 170-171; *idem*, *The Roman Government...*, s. 188-192.

¹² *Idem*, *The Roman Government...*, s. 183; R.A.G. Carson, *op. cit.*, s. 89.

¹³ A.R. Birley, *The Roman Government...*, s. 191.

¹⁴ G.J. Murphy, *op. cit.*, s. 41; A.R. Birley, *Septimius Severus...*, s. 175; T. Kotula, *op. cit.*, s. 145, 146.

świadek wydarzeń, donosi, że cesarz wpadł w szal, gdy dowiedział się, że doszło do incydentów na granicy północnej. Ponadto Septymiusz Sewer uznał, że nie należy pozwalać legionom ani swoim synom, Karakalli i Gecie, na bezczynność. Zorganizował więc wyprawę do Brytanii, choć wróżono mu, że z niej nie powróci¹⁵. Herodian, kolejny ważny świadek tej epoki, dodaje, że bezpośrednim powodem tej decyzji był list namiestnika Brytanii (którego funkcję sprawował wówczas prawdopodobnie Alfenus Senecio) donoszący o buntach i najazdach barbarzyńców na prowincję oraz, co podkreśla, okazja zahartowania następców cesarza w bojach i trudach żołnierskiego życia. Ponadto, według Herodiana, ważną rolę odegrało pragnienie Septymiusza Sewera okrycia się sławą zwycięskiego wodza i dodania do dotychczasowych przydomków, zdobytych w walkach z Partami (*Parthicus Adiabenicus*, *Parthicus Arabicus* i *Parthicus Maximus*), tych nowych, uzyskanych w trakcie kampanii w Brytanii¹⁶. Oczywiście Herodian stosuje w tym fragmencie retoryczną przesadę, gdyż prawdopodobnie nie było takiego listu z prośbą o interwencję¹⁷. Przede wszystkim obaj historycy dają nam odpowiedź odnośnie do intencji cesarza oraz zarysowują losy wyprawy.

Kampania w Brytanii toczyła się aż do śmierci Septymiusza Sewera w 211 roku bez konkretnych sukcesów. Meaci i Kaledończycy nie zamierzali stanąć przeciw rzymskim legionom w jednej walnej bitwie i dać się pokonać zorganizowanej armii. Woleli stosować walkę podjazdową, nękać mniejsze oddziały swojego wroga. Septymiusz Sewer prawdopodobnie próbował ujarzmić całą wyspę na wzór opiewanego przez Tacyta Juliusza Agrykoli, a najpewniej chciał umocnienia granicy na Murze Antonina. Jednak przewlekła kampania mocno odbiła się na zdrowiu cesarza, który musiał zrezygnować z aktywnego uczestnictwa w walkach, powierzając w 210 roku dowództwo Karakalli. Nie przyniosła ona spodziewanych efektów, czego dowodem jest ostateczne porzucenie przez Rzymian Muru Antonina i oparcie się na Murze Hadriana już po śmierci Septymiusza Sewera¹⁸.

Wyprawa do Brytanii, opisana przez Kasjusza Diona i Herodiana, była okazją do przybliżenia zwyczajów dzikich mieszkańców północy¹⁹, co niewątpliwie miało pokazać rzymskim odbiorcom ich własną wyższość cywilizacyjną. Relacje te nie przytaczają konkretnych bitew czy też planów strategicznych oraz politycznych cesarza i jego sztabu. Zaplecze ideologiczne możemy odtwarzać za pomocą ikonografii cesarskiej, ze szczególnym uwzględnieniem mennictwa z tego okresu. Już w 208 roku zakomunikowano za pomocą monet plany wojenne cesarza. Widnieje na nich konna postać jego następcy Karakalli, ubranego w żołnierskie szaty i rzucającego włócznię w kierunku pokonanego wroga. Temu wizerunkowi towarzyszy napis *profectio*, a dokładnie PROF. AVGG., co odnosi się do obu cesarzy. Innym wariantem tego wyobrażenia są monety z tego samego lub następnego roku, z młodym cesarzem na koniu

¹⁵ Cass. Dio LXXVI (LXXVII) 10, 6; 11, 1.

¹⁶ Herodian III 14, 1-2.

¹⁷ Jak przekonująco argumentuje A.R. Birley, *Septimius Severus...*, s. 172.

¹⁸ *Idem*, *Septimius Severus...*, s. 170-187; T. Kotula, *op. cit.*, s. 142-147.

¹⁹ Herodian III 14, 6-8; Cass. Dio LXXVI (LXXVII) 12.

w towarzystwie żołnierzy²⁰. W podobny sposób, przez cały okres kampanii, przedstawiano w Brytanii samego Septymiusza Sewera jako wojownika walczącego konno²¹, co jest niewątpliwie wizualnym wywyższeniem cesarza jako naczelnego wodza w czasie wyprawy. Paradoksalnie cesarz, ze względu na słaby stan zdrowia (cierpiał na artretyzm), nie mógł poruszać się konno, lecz był niesiony w lektyce²². W cesarskiej ikonografii nie pominięto młodszego syna Septymiusza Sewera, Gety, który także doczekał się własnych monet z wizerunkiem jeźdźcy pokonującego wroga²³. Charakterystyczne są również wyobrażenia Gety, ukazujące go jako żołnierza trzymającego stopę na jeńcu, będącego prawdopodobnie personifikacją Brytanii²⁴.

W mennictwie Septymiusza Sewera częsty staje się też motyw przedstawiający okręt ze sterem i rżędem wiosł, na którego dziobie pojawiają się czasem wojskowe sztandary, stanowiące niewątpliwie odniesienie do morskiej wyprawy²⁵. Przypominają o niej także numizmaty przedstawiające morskie bóstwa: Neptuna i Ocean²⁶. Dopełnieniem tego obrazu są monety, na których widnieje most z elementami architektury obronnej w postaci wież. Zarysy okrętów poniżej mostu sugerują przekraczanie rzeki, napis TRAIECTVS wyryty na niektórych egzemplarzach nie pozostawia zaś wątpliwości co do ilustrowanych wydarzeń²⁷. Monety te zostały wybite w 208 roku i niewątpliwie odnoszą się do wyprawy brytyjskiej. Robert A.G. Carson i Anthony R. Birley sugerują, że przedstawiają one moment przekraczania rzek Tyne i Forth w pobliżu Muru Hadriana na północ od Eburacum, które było główną bazą cesarza²⁸. Ilustracje ukazujące moment przekraczania wody na monetach Septymiusza Sewera dobrze komponują się z relacjami Herodiana i Kasjusza Diona na temat warunków przyrodniczych Brytanii i z samym opisem przemarszu wojsk Septymiusza Sewera przez te niegościnnie tereny²⁹.

Na uwagę zasługują także awersy opisywanych monet, na których lewe ramię na portrecie cesarza jest udekorowane egidą³⁰, co sugeruje, że jego osoba znajduje się pod szczególną opieką bogów. Cesarz próbował także poinformować lud rzymski, że wyprawa do Brytanii jest

²⁰ RIC IV, 1 (Caracalla), nr 431-433, 438, 440; Ph.V. Hill, *The Coinage of Septimius Severus and his Family of the Mint of Rome*, A.D. 193-217, Londyn 1964, s. 36-38, nr 998, 1001, 1002, 1014, 1015, 1024, 1026, 1033, 1035, 1044 (z 208 r.) i 1053, 1058, 1063, 1099, 1102, 1103 (z 209 r.); R.A.G. Carson, *op. cit.*, s. 88-91.

²¹ RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 231, 779, 780; Ph.V. Hill, *op. cit.*, s. 36-41, nr 992, 995, 995a, 1011, 1013, 1020, 1051, 1060, 1144, 1254 (ta ostatnia moneta z inskrypcją *adventus*, ogłaszająca powrót cesarza z kampanii wojennej).

²² Herodian, III 14, 3; A.R. Birley, *Septimius Severus...*, s. 177.

²³ RIC IV, 1 (Geta), nr 64 a, b, 68, 72, 84; Ph.V. Hill, *op. cit.*, s. 37-39, nr 1055, 1104, 1122, 1151.

²⁴ RIC IV, 1 (Geta), nr 82; R.A.G. Carson, *op. cit.*, s. 91.

²⁵ RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 770, 771, 774, 801.

²⁶ BMC V (Septimius Severus, Caracalla, Geta) nr 3-5; R.A.G. Carson, *op. cit.*, s. 89.

²⁷ RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 786 a, b, c (Caracalla) 441; BMC V (Septimius Severus) nr 857, (Caracalla) nr 861; J. Hasebroek, *op. cit.*, s. 142.

²⁸ R.A.G. Carson, *op. cit.*, s. 89-90; A.R. Birley, *Septimius Severus...*, s. 181.

²⁹ Herodian III 14, 6-8; Cass. Dio LXXVI (LXXVII) 12-13.

³⁰ RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 776 b, 777, 780, 782 b.

sprawdzianem dojrzałości jego synów. Wizualnym tego odpowiednikiem są monety przedstawiające Septymiusza Sewera i Karakallę składających ofiary w towarzystwie bóstw – Pietas i Concordii³¹, co miało symbolizować jedność rodziny. Drugi wariant stanowiły wizerunki cesarza i jego obu synów w towarzystwie żołnierzy i sztandarów wojskowych³², co miało przypominać o związkach dynastii z armią i pokazywać Karakallę i Getę jako kompetentnych dowódców.

Septymiusz Sewer podkreślał swą pozycję naczelnego wodza poprzez odwołanie się do wyobrażenia Jowisza³³, co w założeniu miało przypominać o jego zwycięstwach w Brytanii, które w rzeczywistości nie były spektakularne. Na monetach z 209 roku Jowisz pojawia się ze swoimi charakterystycznymi atrybutami – błyskawicą i berłem³⁴. Ojciec bogów rzymskich legitymizował władzę cesarza od początku jego panowania. Na aureusie ze 194 roku Jowisz ścisła dłoń Septymiusza Sewera³⁵ albo ofiarowuje mu glob, symbol Cesarstwa³⁶, na innych monetach zaś z tego samego roku trzyma Wiktorię i berło, u jego stóp z kolei stoi orzeł (z legendą IOVI PRAE ORBIS)³⁷. Monety z lat 197-200 upamiętniające zwycięstwo nad Partami ukazują siedzącego Jowisza z legendą IOVI CONSERVATORI³⁸ lub dzierżącego błyskawicę z napisem IOVI PROPVGNATORI³⁹. Septymiusz Sewer był przedstawiany na podobieństwo rzymskiego boga także na rzeźbach i płaskorzeźbach, tak jak na łuku z Lepcis Magna. Na jednym z paneli, przedstawiających scenę ofiary, cesarz trzyma w prawej ręce małą błyskawicę⁴⁰. Jowisz był oprócz Marsa najwierniejszym boskim towarzyszem Septymiusza Sewera w ikonografii imperialnej. Jednak wybór jego postaci w kontekście wyprawy na północ nie podkreślał wyjątkowości ekspedycji. Był to po prostu nieodłączny element, przypisany cesarzowi podczas całego okresu jego panowania. Nie mogło go więc zabraknąć pośród wizerunków bóstw wspierających Septymiusza Sewera w Brytanii.

Pomimo braku spektakularnych sukcesów militarnych, cesarz obwieszczał swoje zwycięstwo poprzez odwołanie się do tradycyjnych bóstw i symboli zwycięstwa. Od samego początku kampanii towarzyszyła armii bogini Wiktoria, przedstawiana w rozmaitych postaciach. Raz siedzi na tronie, trzyma w dłoni palmę, obok niej zaś znajduje się tarcza i trofeum⁴¹,

³¹ RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 789.

³² RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 800 a, b.

³³ J.R. Fears, *Jupiter and Roman Imperial Ideology*, ANRW II 17, 1, Berlin 1981, s. 114-115.

³⁴ RIC IV/1 (Septimius Severus), nr 790; BMC V (Septimius Severus, Caracalla, Geta), nr 1, 2, 18, 25.

³⁵ BMC V (Septimius Severus), nr 67.

³⁶ RIC IV/1 (Septimius Severus), nr 35.

³⁷ RIC IV/1 (Septimius Severus), nr 704, 722; BMC V (Septimius Severus), nr 369, 370, 575, 582, 583.

³⁸ RIC IV/1 (Septimius Severus), nr 111 A, 130; BMC V (Septimius Severus), nr 247.

³⁹ RIC IV/1 (Septimius Severus), nr 131; BMC V (Septimius Severus, hybrids), nr 6.

⁴⁰ P.W. Townsend, *The Significance of the Arch of the Severi at Lepcis*, AJA 42 (1938), s. 516; V.M. Strocka, *Beobachtungen an den Attikareliefs des Severischen Quadrifrons von Lepcis Magna*, *Antiquités africaines* 6 (1972), s. 164-165.

⁴¹ RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 778, 781, 783, 787 A, 792.

innym razem stoi, trzyma orła legionowego (*vexillum*) i strzeże pojmanych jeńców wojennych⁴². Bogini zwycięstwa ukazywana jest także w towarzystwie innych postaci, takich jak personifikacja Rzymu, bogini Roma, czy sam cesarz⁴³. Wiktoria ogłasza zwycięstwo cesarzy w latach 210-211, o czym świadczą monety z jej wizerunkiem i napisem VICTORIAE BRITTANNICAE⁴⁴. Niektóre z nich przedstawiają sugestywną scenę zwycięstwa nad pokonanym wrogiem – naprzeciw trofeum stoi bogini Wiktoria oraz kobieta, prawdopodobnie personifikacja Brytanii, z jeńcem u jej stóp⁴⁵. Dopełnieniem triumfu nad Meatami i Kaledończykami było przyznanie cesarzowi w 210 roku tytułu *Britannicus* i *Britannicus Maximus*⁴⁶.

Opisywana kampania wojenna stała się przede wszystkim dla Septymiusza Sewera doskonałą okazją do awansu na augusta jego drugiego syna – Gety⁴⁷, co szczególnie uwidoczniło się w mennictwie imperialnym po 210 roku. Co prawda monety z wizerunkiem Gety pojawiły się wcześniej, jednak od tego momentu było ich więcej, a wśród nich znajdowały się też takie, które wpisywały Getę w wydarzenia w Brytanii. Poza wspomnianymi wcześniej aureusami, przedstawiającymi młodego władcę jako wojownika pokonującego wroga, mamy kilka przykładów monet, na których znajduje się on w towarzystwie Wiktorii, z hasłem VICTORIAE BRITANNICAE⁴⁸, oraz Marsa i symboli wojennych, takich jak trofeum⁴⁹ czy tarcza⁵⁰. Zachował się także sesterc Gety z charakterystyczną dla warunków wojennych sceną *adlocutio* na awersie⁵¹. Wyniesienie Gety do rangi augusta i wykorzystanie jego wizerunku do budowania ideologii wojennej w czasie wyprawy do Brytanii było prawdopodobnie celowym zabiegiem cesarza Septymiusza Sewera. Schorowany cesarz musiał mieć świadomość nadchodzącej śmierci oraz istniejącej między braćmi rywalizacji. Próbował ich nie tylko pogodzić, do czego odnosiły się monety z hasłem *concordia* i scenami braterskiej współpracy⁵², ale też nadać im równorzędne znaczenie we władzy tak, aby po jego śmierci nie było nieporozumień.

⁴² RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 796, 803, 805, 806, 808, 812 a, b.

⁴³ RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 788, 830 a, b, c.

⁴⁴ RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 808, 809, 834, 837 a, b, 837 A; BMC V (Septimius Severus, Caracalla, Geta), nr 51-62, 67, 68.

⁴⁵ RIC IV, 1 (Caracalla), nr 464; Cohen (Caracalla), nr 639; Ph.V. Hill, *op. cit.*, s. 40, nr 1214-1216, 1252.

⁴⁶ RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 240, 243-247, 806, 807, 808, 810-812, 833-837; J. Hasebroek, *op. cit.*, s. 145; R.A.G. Carson, *op. cit.*, s. 90.

⁴⁷ A.R. Birley, *Septimius Severus...*, s. 186-187.

⁴⁸ RIC IV, 1 (Geta), nr 91, 92, 166, 167, 172 a, b, 178, 186, 191 a, b; Ph.V. Hill, *op. cit.*, s. 40-41, nr 1185, 1186, 1219-1221, 1251, 1252.

⁴⁹ RIC IV, 1 (Geta), nr 152, 160 a, b, 162 a, b, 186; Ph.V. Hill, *op. cit.*, s. 39, nr 1120, 1154, 1157.

⁵⁰ RIC IV, 1 (Geta), nr 166, 167, 172 a, b, 191 a, b; Ph.V. Hill, *op. cit.*, s. 41, nr 1245, 1252.

⁵¹ *Idem*, *op. cit.*, s. 39, nr 1169.

⁵² RIC IV, 1 (Geta), nr 73 a, b, 86 a, b, 87, 164, 165, 169 a, b, 170, 184; Ph.V. Hill, *op. cit.*, s. 40-41, nr 1209, 1210, 1230.

O zakończeniu działań militarnych świadczą monety Septymiusza Sewera i jego synów z wizerunkiem bogini Fortuny, trzymającej róg obfitości i ster, towarzyszy jej zaś inskrypcja FORTVNA REDVX⁵³. Przedstawienie to daje nadzieję na bezpieczny powrót władcy z pola bitwy, czego Septymiusz Sewer miał już nie doświadczyć. Zmarł w obozie w Eburacum 4 lutego 211 roku, pozostawiając losy wojny w Brytanii w rękach swoich synów.

Analiza mennictwa cesarskiego z lat 208-211 potwierdza w dużej mierze przytaczane wcześniej przypuszczenia historyków Kasjusza Diona i Herodiana, wyjaśniające motywy wyprawy do Brytanii. Był to przede wszystkim egzamin dojrzałości dla następców Septymiusza Sewera, mający pomóc umierającemu cesarzowi wprowadzić synów w rolę władcy. Wojna przeciw Meatom i Kaledończykom nie była tylko poligonem dla rzymskich legionów i ich dowódców, ale stała się także okazją do wyniesienia młodszego syna cesarza do rangi augusta. Septymiusz Sewer jako twórca nowej dynastii zapewnił więc sobie i Rzymowi dwóch młodych i walecznych następców, a tym samym zagwarantował kontynuację własnego rodu. Była to zatem kampania toczona nie dla realnych zwycięstw, ale dla umocnienia wizerunku cesarza jako niezłomnego zwycięzcy i zdobywcy nowych ziem (*propagator imperii*) oraz podtrzymania obrazu jego synów jako jego godnych następców.

Daria Janiszewska-Sieńko

THE 208-211 EXPEDITION OF EMPEROR SEPTIMIUS SEVERUS TO BRITAIN IN HISTORIOGRAPHICAL AND NUMISMATIC SOURCES

Abstract

The expedition emperor Septimius Severus made to Britain in years 208-211 was the last military campaign in the life of this first representative of the Severus dynasty. Its impact can be found in numerous historiographical, numismatic and inscriptive sources. This article deals with the comparison of the little source material found in the works of Roman historians Cassius Dio and Herodian with the information passed on to us by the imperial mint. The campaign had a few objectives. First of all it aimed at taming the rebellious Caledonian people living in northern Britain, putting the administration in Roman Britain in order and rebuilding the local *limes*. The emperor's desires to strengthen his image of a victorious leader and to clearly mark his sons Karakalla and Geta as his successors were also important. The fights with the locals did not have a tangible effect (the Romans failed to subdue the whole of Britain) but undoubtedly had a propaganda character as planned by the emperor. Septimius Severus died at the beginning of 211 in Eburacum and not long after his sons ended the campaign and went back to Rome as equal emperors of *Imperium Romanum*.

⁵³ RIC IV, 1 (Septimius Severus), nr 810, 824, 836; Ph.V. Hill, *op. cit.*, s. 41, nr 1226, 1258, 1259, 1261, 1262, 1263, 1265.